

**„СОЦРЕАЛІСТИЧНИЙ ДЕКАДАНС” ПЕТРА ІВАНЧЕНКА
В СВІТЛІ СТИЛЬОВИХ ПОШУКІВ В УКРАЇНСЬКІЙ ХУДОЖНІЙ
ПОРЦЕЛЯНІ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ**

(до 100-ліття від Дня народження визначного українського фарфориста)

Школьна О. В., канд. мистецтвознавства, м.н.с.,

Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології

НАН України ім. М. Т. Рильського

Козак М. І., Член Спілки дизайнерів СРСР і України

Анотація. Серед імен української мистецької порцеляни ХХ-го століття особіне місце займає постать Петра Михайловича Іванченка (23.09.1908, с. Андрияшівка Лохвицького повіту Полтавської губернії (нині Сумської області) – 28.04.1997, м. Полонне Хмельницької області). Творчість цього художника і технолога, який свого часу займав посади головного інженера і директора Полонського фарфорового заводу, є особливою за змістом і тематичними пріоритетами, за пластичним моделюванням і стилістикою.

Ключові слова: фарфор, Україна, соцреалізм, Петро Іванченко, бойчукіст, жукіст.
Анотация. Школьная О.В., Козак М.И. „Соцреалистический декаданс” Петра Иванченко в свете стилевых поисков в украинском художественном фарфоре второй половины ХХ столетия. (К 100-летию со Дня рождения выдающегося украинского фарфориста). Среди имён украинского художественного фарфора ХХ столетия особое место занимает фигура Петра Михайловича Иванченка (23.09.1908, с. Андрияшівка Лохвицкого уезда Полтавской губернии (ныне Сумской области) – 28.04.1997, пгт. Полонное Хмельницкой области). Творчество этого художника и технолога, который в своё время работал главным инженером и директором Полонского фарфорового завода, особенное по содержанию и тематическим пріоритетам, по пластическому моделированию и стилитике.

Ключевые слова: фарфор, Украина, соцреализм, Петр Иванченко, бойчукист, жукист.
Summary. Shkolnaja O.W., Kozak M.I. „Decadence of socrealism” of Peter Ivanchenko in view of style searches in the Ukrainian art porcelain of second half ХХ century. (To the 100-anniversary from Birthday of oustanding Ukrainian artist of porcelain.) Among names ukrainian art porcelain of ХХ century the special place is borrowed the figure of Peter Mihajlovich Ivantschenko (23.09.1908, with. Andrijashivka district Lohvitskogo of the Poltava province (nowadays the Sumy area) – 28.04.1997, town Polonne Khmelniatskiy area). Creativity of this artist and the technologist which in due time occupied posts of the chief engineer and director Polonsky of a porcelain factory, especial under the contents and thematic priorities, on plastic modelling and stylistics.

Key words: porcelain, Ukraine, socrealism, Peter Ivantsenko, bojchukist, zshukist.

Постановка проблеми. Напрацювання П. М. Іванченка, випускника трьох освітніх керамічних закладів України початку ХХ-го століття вперше розглядаються комплексно і вводяться до наукового обігу. З огляду на переосмислення процесів трансформацій стилістики української порцеляни середини – другої половини ХХ ст., творчість Петра Іванченка, видатного художника і працівника фарфорової промисловості, якому належить честь

„початків” розвитку та завершення її „радянського” етапу, має бути поцінована і відображена у історії декоративно-ужиткового мистецтва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На жаль, поки що це мистецьке явище практично не висвітлене у джерелах, наповнених плутаниною творчих набутків майстра з доробком його старшого брата Павла (06.01.1898 – 05.09.1990), багаторічного головного художника Київської керамічної фабрики. Напрацювання Петра Іванченка недостатньо досліджені мистецтвознавцями, не введені належним чином у науковий обіг. Популяризацією творчості художника протягом останніх двох десятиліть займався краєзнавець Полонного П. Макаренко, журналіст. Окремі статті, в яких згадувалось ім’я митця, були присвячені історії Полонського фарфорового заводу.

Формулювання цілей роботи. З огляду на переосмислення процесів трансформації стилістики української порцеляни середини – другої половини ХХ століття, необхідно сукупно розглянути життєвий і творчий шлях видатного художника і працівника фарфорової промисловості, якому належить честь „початків” розвитку та завершення її „радянського” етапу, зробити фаховий мистецтвознавчий аналіз напрацювань Петра Іванченка в галузі тонкої кераміки.

Результати дослідження. Брати Іванченки народилися в с. Андріяшівка Лохвицького повіту Полтавської губернії (нині Сумська область) [5, с. 260; 2]. Лохвиччина – старовинний осередок козаччини, мала давні традиції кераміки. Протягом світлового дня на підводі можна було з’їздити до найбільших ярмарків Полтавщини – Миргороду, Сорочинців, Опішного. Лохвиця на межі кінця ХІХ – початку ХХ століття розвивалася як залізничний вузол, тут впроваджувалися технологічні винаходи і налагоджувалося транспортне сполучення з Москвою і Харковом, Полтавою і Києвом. В крамницях вздовж залізничного сполучення розповсюджувався недорогий фаянсовий посуд Товариства Кузнецових.

Вся полтавсько-сумська земля на початку ХХ століття була просякнута ідеями національного відродження. Будувалось Полтавське земство, працювала родина Кричевських, приїздила Леся Українка з чоловіком, деякий час жила Олена Пчілка. На „всеукраїнське змишлення” орієнтував мистецьку молодь краю видатний художник і педагог Опанас Сластьон. Крім миргородської школи художньої кераміки, на початку століття в якій працювали видатний художник порцеляни Іван Українець (з 1913 року) і непересічні технологи епохи модерну – Петро Ваулін (1903 – 1906 рр.) та Осип Білоскурський (1908 – з перервами до 1924), було започатковану керамічні майстерні в Опішному, де викладали фахівці з Товариства Кузнецових, і школу в Глинську на Сумщині. З іменем самобутнього талановитого майстра Осипа Білоскурського, який згуртував у Глинську команду кращих викладачів, пов’язується розвій єдиної на теренах України школи інструкторів гончарних промислів.

Студентами найближчого до Андріяшівки Глинська стали обидва брати Іванченки. Відомо, що молодший на 10 років за брата Петро, закінчивши Андріяшівську початкову школу, навчався малюванню у місцевого маляра, а потім у Глинській профшколі протягом чотирьох років, де вивчав малюнок, ліплення, історію мистецтв, природознавство. Старший брат Павло Глинську керамічну школу закінчив 1919 року, в 21. Отже вступив десь у 1915 – 1916 рр.

Цей же заклад відвідував пізніше, на початку 1930-х років, ще один видатний український фарфорист ХХ століття Олександр Ярош. Саме з ним, після реорганізації 1933 року мистецьких навчальних закладів, по закриттю Глинська і Межигір'я, де в останньому два роки навчався Петро Іванченко, доля пов'яже митця в Одеському художньому училищі. Адже на факультет кераміки під керівництвом непересічного фарфориста ХХ століття Михайла Жука потраплять за переведенням майбутні директор Полонського фарфорового заводу (з Межигір'я) Петро Іванченко і головний художник Довбиського порцелянового (з Глинська) Олександр Ярош.

Після приватного навчання в місцевого маляра, Петро Іванченко потрапив у Глинськ за рекомендацією брата Павла, вихованця цієї ж установи. Це був найближчий учбовий спеціалізований заклад з кераміки відносно Андріяшівки, також Роменського повіту. Тим більше, що школа була безкоштовною, студенти утримувались за рахунок спочатку Земства, а потім, в радянський час, держави. В родині хліборобів Михайла Денисовича та Федори Степанівни Іванченків було шестеро дітей, тільки двоє – Павло з братом Петром виявились здібними до творчості та справи керамічної технології. Під час навчання Петро підзаробляв, місячи глину в майстрів, оскільки йому самому треба було себе утримувати. Адже він мріяв стати художником і наполегливо йшов до своєї мети.

Закономірно, що підготовка як фахівця на базі Глинська дозволила Петрові Іванченку згодом потрапити до Межигірського художньо-керамічного технікуму, (деякий час інституту), навчання в якому було досить складним і не всі вихованці врешті отримували дипломи художників і технологів. Судячи з того, що майстер був переведений звідти до Одеси після дворічного навчання, свідчить про вступ до закладу „бойчуків” у 1931 році. Якщо освіта була безперервною, очевидно, митець закінчив Глинськ близько 1930-го року і вступив, відповідно, до нього після 1925 р. – часу, коли старший брат Павло завершив другу художню освіту в Київському художньому інституті, де його педагогами були видатні майстри кераміки і пензля Левко Крамаренко та Михайло Бойчук.

Як відомо з історії розвитку українських порцеляни-фаянсу радянської доби, першими професійними художниками Будянського фаянсового заводу були Панько Мусієнко з Межигір'я і Павло Іванченко, бойчукіст і вихованець кераміста Л. Г. Крамаренка¹. З Буд і Баранівки веде родовід початок розбудови галузі фарфору-фаянсу в Україні після більшовицького перевороту. Отже, Павло Іванченко стояв у витоків нових порцеляни і фаянсу.

Спрямувавши брата до своїх колег – бойчуків, Павло Іванченко приєднався до групи керамістів, які на базі художнього музею Києва започаткували експериментальну майстерню. Від 1930-х він працював у майоліці й кераміці, створив велику кількість керамічних панно, ваз, пластів. Після відкриття у середині 1940-х років київської керамічної фабрики, котра спеціалізувалася на виготовленні монументальної і промислової кераміки, протягом 1949 – 1954 рр. розробляв фонтани, паркові вази, торшери, бра [5, с.260]. З Києвом пов'язані всі його творчі досягнення, тут він і завершив свій земний шлях 1990 року, на 93-му році життя. Брати до останніх років життя підтримували тісні зв'язки.

Таким же стрімким був творчий шлях Петра Михайловича. Вивчивши спочатку технологію керамічного виробництва, він мріяв отримати ще художню освіту².

Однак до 1931-го року, з огляду на формування навіть у скрутних фінансових умовах осередків національно свідомого виховання, починаються провокації. Закрили назовсім Глинськ і Межигір'я, на деякий час Миргород; Одеський і Харківські ВУЗи з художньою освітою перетворили на технікуми і училища, Українську академію мистецтв, в якій планували відкрити відділення силікатознавства, позбавили перспективи вивчення кераміки.

По закритті Глинська і тим більше Межигір'я, далеко не всіх студентів влаштували на подальше навчання. Серед небагатьох, можливо завдяки турботі брата Павла, вже відомого на той час кераміста, Петро Іванченко потрапляє до Одеси для завершення художньої освіти. Адже Миргород, що за кілька місяців відкрили знов, був зорієнтований більше на технологію кераміки, яку майстер вже опанував у Глинську. Петро Іванченко вступає до вже третього мистецького закладу, засвоївши в Україні всі знання і методики, напрацьовані фахівцями з тонкої кераміки.

Перед тим в Одеському художньому інституті, наспіх перейменованому в училище, викладала Жозефіна Діндо, яку за деякими джерелами вважають ученицею Михайла Бойчука. За іншими даними вона є ученицею учня М. Бойчука Б. Кратка. Скульптурний факультет очолював на час приїзду Петра Іванченка в Одесу ученик Родена Петро Мітковіцер, керамічний – давній соратник Михайла Бойчука, – Михайло Жук. Двоє останніх – обидва професори київської Української малярської академії, її зачинателі й перші

¹ *Мається на увазі Іванченко Павло Михайлович (1898 – 1990) – майстер худ. кераміки. 1913 – 19 вчився у Глинській керамічної школі, 1919-1925 – в КХІ у Л. Крамаренка, М. Бойчука. Працював 1925-29 на Будянському фаянсовому заводі. Учасник республіканських, всесоюзних і міжнародних виставок. // Шмагало Р. Словник митців-педагогів України та з України у світі (1850 – 1950-і рр.). – Львів: Українські технології, 2002. – С. 44.*

² *За свідченням самого Петра Іванченка. Зі спогадів співробітника, колишнього головного художника підприємства Миколи Козака, який довгі роки пліч-о-пліч працював з Петром Іванченком на виробництві в Полонному.*

керівники майстерень, закінчили Краківську академію мистецтв, протягом 1901 – 1914 рр. входили до складу львівського об'єднання митців з професійною художньою освітою – „Львівського керамічного кружка” (гуртка).

На факультеті кераміки М. Жук запровадив різнобічну художню освіту. Програма навчання включала загальну історію мистецтва, зокрема історію декоративно-ужиткового мистецтва, історію орнаменту і шрифтів, всі графічні техніки, живопис, малюнок з натури, вивчення складників керамічного виробництва. Одеське училище мало добру бібліотеку. Михайло Іванович на заняття приносив звідти альбоми по Веджвуду, Мейсенському фарфору [1].

Надзвичайно уважно М. Жук ставився до виробничої практики. Адже зрозуміло, що студент одержує на заводі ті знання, які неможливо отримати в умовах учбового закладу. Це – горновий випал великих порцелянових виробів, розпис підполив'яними фарбами, суто технологічні аспекти виробництва маси. Скажімо, зрозуміти що таке шлікер – коли фарфорова маса доводилася до стадії лиття – можна було тільки на промисловому підприємстві. На заводі студент-керамік мав засвоїти пристосування своїх знань до потреб виробництва.

Оскільки дипломну практику Петро Іванченко проходив на Полонському фарфоровому заводі, то і на роботу приїхав у Полонне, де був зарахований художником заводу з липня 1935 року. Разом з чоловіком тоді ж приїхала Мойсєєва Антоніна Олексіївна (м. Ковель, 04.08.1909 р. – м. Полонне, 18.05.1981 р.), яка також закінчила Одеський художній інститут за спеціальністю художня кераміка у 1935 році. Деякий час А.О. Мойсєєва працювала художником, потім була начальником живописного цеху.

Підприємство починало переходити з випуску фаянсу на фарфор. Петро Іванченко обладнає спочатку модельну лабораторію, а потім художню. Врешті завдяки його зусиллям, в „Укрфарфортресті” затвердили перші їхні зразки розпису посуду. Перед тим підприємство брало моделі форм і малюнки на Баранівському фарфоровому заводі, на місці їх лише розробляли та впроваджували. Тобто застосування власних стало першим кроком на шляху створення індивідуального напрямку художньої частини виробництва [4, с. 1-2.].

З 1935 по 1941 рік Петро Іванченко разом з дружиною Антоніною Мойсєєвою працювали на виробництві художниками. Вони опановують виробництво фарфору, започатковане 1934 року, перед тим підприємство спеціалізувалося лише на фаянсі. Кілька років йшла копітка робота й експерименти зі складниками мас, полив, фарб, тривав пошук нових форм для випуску продукції. Три спеціалізовані освіти – чотирирічна перша (інструктора-технолога), й, фактично дві у вищих навчальних закладах – інститутах (Межигір'ї й Одесі), – відповідно технолога-художника і художника-кераміка забезпечили для Полонського заводу цілий штат великого підприємства в одній людині. Вірна помічниця дружина в усьому допомагала чоловікові.

1937 року Петро Іванченко стає відомим завдяки першим українським великим декоративним вазам, перерва у випуску яких спостерігалася навіть

на Ломоносівському фарфоровому заводі з 1914 року. Героїчний пафос Країни рад потребував проявів свідомості громадян, яка мала готувати методами соціалістичного реалізму нове світовідчуття радянської людини. Газети і журнали 1937 року рясніли публікаціями про молодого перспективного кераміста Петра Іванченка. Однак в цей же час в художній керамічній лабораторії Києва на базі міського художнього музею ставив творчі експерименти його брат Павло, в результаті чого видання почали плутати факти з життя і творчості братів, перекроївши всі дані на свій лад.

1938 року були видані календарі з зображеннями двох ювілейних ваз Петра Іванченка, присвячених сторіччю з Дня народження О. С. Пушкіна. Майстер стає відомим і популярним. Наприкінці 1930-х він очолює художню частину підприємства. В цей час митець постійно посилав на республіканські виставки свої вази з портретами політичних діячів, письменників, перших Героїв Радянського Союзу. Він ніколи не повторював малюнки, не користувався одними й тими ж рецептами фарб. Кожна ваза чи кубок були унікальними. Вже перші відомі вироби виконані в стилістиці Ар Деко з соцреалістичними портретами в резервах, закомпонованих в обрамлення з стилізованого орнаменту, за принципом оформлення українського фарфору школи Михайла Жука.

Важкодоступні складники мас, полив і фарб Петро Іванченко та Антоніна Мосійчук знаходили за допомогою родини брата Павла з Києва та його соратника Панька Мусієнка з творчою половиною Ніною Федоровою. При необхідності зверталися до Довбиша (де працював співкурсник Олександр Ярош), згодом Москви (на Дульово до українця з Баранівки Трифона Подрябіннікова, з яким в Будах працювали Павло Іванченко та Панько Мусієнко), Наталі Максимченко (учениці Віри Мухіної та Сергія Орлова з підмосковних Вербілок), уродженки України з-під Слов'янська Донецької області, що працювала з монументально-декоративною керамікою, як і Павло Іванченко, та у фарфоровій пластиці. На Ломоносівському фарфоровому заводі в Ленінграді в 1930-х роках працює харків'янин Антін Комашка, згодом учні М. Жука Л. Фурдигайло та Н. Павлова (Дмитрієва).

Задля пошуку компонентів мас, полив і фарб, Петро Іванченко їздить великими підприємствами Созфарфортресту, продовжуючи навчатися. Зокрема, війна зустріла його в Ленінграді, де він був у відрядженні на Ломоносівському фарфоровому заводі. Врятувавши родину, майстер свідомо у липні 1941 року йде на фронт. Так збігло більше як п'ять років. З двома пораненнями і ще більшою жадобою до життя і творчої праці Петро Іванченко повертається до Полонного на жовтневі свята 1945 року. За бойові заслуги на фронтах Другої світової нагороджений двома орденами „Червоної зірки”, орденом „Вітчизняної війни”, двома медалями „За бойові заслуги”, медаллю „За перемогу над німецько-фашистськими загарбниками”. Із грудня 1945 року Петро Іванченко – головний художник цеху художнього оформлення в Полонному.

Після повернення будував нові цехи, удосконалював виробництво, створював нові зразки продукції. Задля збереження унікальних виробів підприємства починає формування при заводського музею. Кожен авторський примірник пакував у ящики і зберігав у лабораторії. Але більшість з творів того часу була втрачена, коли прийшли директиви знищити всі вироби з портретами Сталіна і його оточення.

В повоєнний час майстер працює над розробкою асортименту виробництва, що, врешті-решт остаточно перейшло на випуск порцелянового посуду. Після Другої світової за короткий час було відбудовано заводські приміщення, налагоджено обладнання, запалено горнові печі, і вже у 1947 р. виробництво продукції сягнуло довоєнного рівня. На завод прийшли нові кваліфіковані спеціалісти, яких навчав Петро Іванченко. 1947-м роком датовано одну з перших повоєнних ваз Петра Іванченка, що зберігається в музеї виробництва.

В цей час Петро Іванченко багато займається творчою роботою. Переважно це надскладна робота над оформленням великих монументальних ваз, декоративних тарелів, котрими забезпечувалися адміністративні споруди епохи Сталіна. Результатом творчості цього періоду є велика кількість скульптурних творів, декоративних ваз, які зберігаються у музеях Канева, Вінниці, Полонного, Києва.

З післявоєнного періоду майстер долучається до створення керамічних панно, якими прикрашені фасади заводських будівель Полонного, школи міста, інтер'єри місцевих медичних установ, дитячих садочків тощо. Найбільш визначним є твір ансамблю-меморіалу на площі слави міста, виконаний Петром Іванченком. З лютого 1949 року він – начальник відділу унікальних виробів при ЦХО (Цех художнього оформлення). В цей час у декоруванні виробів впроваджується кобальтове криття з багатофігурними та пейзажними живописними та графічними, іноді фотокерамічними композиціями в резервах.

Майстер виділяв талановитих майстрів-художників заводу, допомагав їм, і врешті об'єднав склад кращих спеціалістів виробництва у художню лабораторію, що постала завдяки його зусиллям. З січня 1950 до березня 1953 року Петро Іванченко – головний художник заводу. У 1950-х роках на заводах галузі йде перебудова, оскільки твори йдуть на експорт, створюються художні лабораторії. Колектив новоствореної художньої лабораторії заводу очолила випускниця його вчителя М. І. Жука з Одеського художнього училища М.О. Осипова, а згодом миргородець В. І. Овчаренко, який на протязі 28 років плідно працював над визначенням асортименту фарфорових виробів заводу і сам був автором значної кількості форм чайних і кавових сервізів, наборів, ваз та ін.

Досконало вивчивши виробництво, Петро Іванченко з 1953 по 1963 рік працює на посаді головного інженера заводу, розробивши всі розрахунки розбудови підприємства, створивши умови для набору талановитої молоді.

Збірки найбільших музеїв в цей час поповнювалися виробами Полонського фарфорового, Довбиського, Баранівського і Київського експериментального кераміко-художнього заводів, де продукувалися вишукані сервізи „українського радянського ампіру”, який відрізнявся від „сталінського ампіру”, що побутував найбільше на теренах Росії, соковитими стилізованими орнаментами, введенням петриківки, іконним уквітчанням образів Т.Шевченка, І.Франка, Л.Українки, М.Гоголя. Станкова мініатюра на фарфорі, вживання „барокової ліпнини” та форм, що нагадували ампірні, було особливістю української порцеляни означеної доби. До її створення багато зусиль доклав Петро Іванченко, учасник багатьох художніх рад главку, людина з розумінням матеріалу і стилю якої рахувалися, а думку поважали.

Тісна співпраця художників і технологів, якою фахово керував Петро Іванченко, забезпечила значне підвищення якості та художнього рівня виробів Полонського фарфорового заводу. Покращився і розширився асортимент. Крім чайних та кавових сервізів з’явилися різноманітні набори, шкатулки, вази, цукерниці, а також анімалістична та жанрова скульптура. Спеціалістами технологічної лабораторії було засвоєно випуск тонкостінного посуду.

А. О. Мойсеєва, дружина П. М. Іванченка, з кінця 1950-х до початку 1970-х років працювала художником заводу. Займалась створенням нових малюнків для декоративних ваз, сервізів та інших виробів. У декоруванні використовувала стилізовані рослинні та орнаментальні мотиви. Особливо вдалими були її розписи підглазурним кобальтом. Гарні декоративні властивості мали розписи художниці надполив’яними фарбами.

Експозицію відкритою 1954 року республіканського музею прикладного і декоративного мистецтва в Києво-Печерській лаврі в 1960-х – 1970-х роках прикрашали твори Петра Іванченка – „Цвіте Україна”, вази з портретами Леніна, Челюскіна, Папаніна, Шевченка, Гоголя. В заводському асортиментному кабінеті в цей час з’являлися новостворені ансамблі – триптихи „Київ”, „Малахітова шкатулка”, вази, приурочені до ювілею Лесі Українки, келихи. Крім унікальних творів, Петро Іванченко активно працює над виготовленням виробів широкого вжитку, зокрема створив форми відомих сервізів „Полонський 1” і „Полонський 2” (які стали хрестоматійними для студентів факультетів декоративно-ужиткового мистецтва) [3, с. 2], безліч ваз. Петро Іванченко є також автором форми ювілейного сервізу, присвяченого 30-річчю піонерської організації (автор розпису – І.Ф. Голембієвська-Щербицька). Іноді розписи чайних і кавових сервізів виконувала дружина, яка розробляла оформлення виробів.

3 грудня 1963 по лютий 1972 року Петро Іванченко стає директором Полонського фарфорового заводу. За цей час під його керівництвом утворився справжній колектив фарфоровиків-професіоналів, спеціалістів високого рівня. Він підготував кадри технологів, механіків, інженерів, художників, модельників виробництва. Завод виходить на рівень колишньої слави Шапіро-Зусманів. Завдяки Петру Іванченку розбудовується ціле керамічне містечко.

„Килим Перемоги. Вишивальниці” (українка, росіянка, білоруска). 1975 р. Ф-р.

Скульптура „Україна й Росія”, 1977 р. Ф-р. (h – 530).

Докорінна перебудова заводу і спеціалізація його переважно на випуску комплектного посуду була здійснена у 1964 – 1972 роках. На місці старих пристосованих приміщень виросли нові, більш сучасні і світлі корпуси з механізованим устаткуванням. Такому оновленню завод завдячує подвижницькій діяльності П. М. Іванченка, призначеного на той час директором. Його працю було відзначено високими урядовими нагородами: орденами Жовтневої Революції, Дружби народів, „Знак Пошани”, званням Заслуженого працівника легкої промисловості УРСР.

1972 року реконструкцію було завершено. Полонський фарфоровий завод стає одним з найбільших виробництв по випуску чайно-кавового асортименту на теренах Радянського Союзу. Коли завод було зведено заново, Петро Іванченко, як людина, що втілила свою мрію в життя, створивши підприємство європейського рівня, вирішив перейти на творчу роботу – адже всі умови були наявні. Він звільняється з посади директора і всі ідеї, які мусив довгі роки тримати в голові, плекаючи надію на затишну творчість, втілює в матеріалі. З цього часу він живе фарфором, формує музей виробництва, працює на замовлення, консультуючи при потребі наступників всіх спеціальностей і напрямків підприємства від економістів до фарфористів.

Протягом 1972 – 1977 років Петро Іванченко створює шедевральної речі закату соцреалізму – епічно-монументальні ансамблі з килимовими композиціями, втілюючи в матеріалі надскладні інженерно-технологічні завдання: серію на тему дружби слов'янських народів СРСР, серію на тему казок Бажова, серію на тему 1500-ліття Києва, серію на тему героїв з приводу річниць визволення батьківщини від німецько-фашистських загарбників, окремі роботи, присвячені ювілейним датам відомих діячів культури, науки тощо.

У 1977 році за високі показники, досягнуті в соціалістичному змаганні, завод нагороджено „Почесним ювілейним знаком” ЦК КПРС, Президії Верховної Ради СРСР, Ради Міністрів СРСР та ВЦРПС на честь 50-річчя СРСР, а також Почесною грамотою Президії Верховної Ради УРСР. 36 працівників підприємства удостоєно державних нагород, в їх числі ветеран праці Петро Іванченко, загальний стаж напрацювань якого дорівнював 62 роки. На хвилі захвату від урочистого нагородження Петро Іванович виконує в фарфорі величезні за розмірами декоративні ордени і відзнаки, яких було удостоєно завод, для музею підприємства.

На 1980-ті приходить новий сплеск творчої активності художника, який створює на більш білому фарфорі, в складі маси якого замінили каолін на місцевий дубрівський, нові анахронізми з відчутними рисами „соцреалістичного декадансу” – композиції „БАМ”, „Ленін”, „70-річчю Жовтня”, тощо. Петро Іванченко, як сутий бойчукіст і жукист, творчо переосмислював догматичні образи і сюжети, намагався їх підсилити романтизацією, створити нову іконографію символізму ХХ століття. Творчі

роботи цього часу Петра Іванченка є останніми проявами доробку визначних художників фарфору України ХХ століття в царині соцреалізму, агонія якого іноді мала яскраві конформістські риси в поєднанні з високою культурою оздоблення матеріалу.

До останнього дня Петро Іванченко ходив на роботу. Коли декорування виробів на підприємстві почало здійснюватися переважно за допомогою деколі, Петро Іванченко помер. Доля Полонського фарфорового заводу назавжди пов'язана з життям і творчістю визначного фарфориста ХХ століття П. М. Іванченка, про якого на сьогоднішній день жодна енциклопедія чи словник художників не містить достовірної повноцінної інформації.

Основним видом його творчої діяльності до 1997 року, крім виконання на заводі спецзамовлень від державних установ, організацій, музеїв та індивідуальних замовлень від населення (ваз, кубків, настінних панно, сервізів та інших фарфорових виробів), стало створення різноманітних декоративних та скульптурних композицій, присвячених державним та політичним подіям країни, ювілеям визначних діячів культури України і Росії.

Висновки. П.М. Іванченко був почесним громадянином міста Полонного, хоча, насправді, він мусив би бути почесним громадянином кожного міста, в якому є його твори, які образно можна було б назвати „найвним нарративом соцреалізму” або „соцреалістичним декадансом з рисами неосимволізму”. Принаймні, доробок майстра знаменував завершення витку радянського соцреалізму в фарфорі. Наступні за часом роботи, що іноді стилізуються в творчості окремих художників під соцреалізм, вже не нестимуть тої енергетики, того звучання й пафосу справжнього совіарта, як в роботах Петра Михайловича Іванченка, якому б восени 2008 року виповнилося б 100 років. Ностальгію по добрим радянським часам можуть зняти творчі роботи Петра Михайловича

*Юний Бойчукіст
Петро Іванченко.*

Іванченка, які знаходяться у музеях Києва, Вінниці, Хмельницького, музеї Полонського фарфорового заводу.

У подальших дослідженнях планується продовжити розгляд творчості Петра Іванченка за матеріалами музейних збірок Вінниці. Оскільки деякий час Полонне (нині Хмельницької області) було у складі Вінницької області й певна кількість експонатів потрапила до центральних музеїв.

Література:

1. Запис розмови О. В. Школьної з одеською керамісткою Д. Е. Гончаренко-Клювгант, ученицею М. І. Жука. – Київ – Одеса, 11.01.2000.
2. Козак М. Біографія Іванченка Петра Михайловича за матеріалами відділу кадрів Полонського фарфорового заводу. Електронна версія, 2007.
3. Макаренко П. Мелодія вогню і душа // Подільські вісті. – 1999. – 22 вересня. – С. 2.
4. Макаренко П. Патріарх полонського фарфору // Новий шлях. – 1988. – 22 вересня. – С. 1-2.
5. Художники України: Енциклопедичний довідник. Вип. І. / Інститут проблем сучасного мистецтва АМУ; Редкол.: В. Д. Сидоренко (голова) та ін. – К.: Інтертехнологія, 2006. – С. 260.
6. Шмагало Р. Словник митців-педагогів України та з України у світі (1850 – 1950-ті рр.). – Львів: Українські технології, 2002. – С. 44.

Надійшла до редакції 14.07.2008